

DIE AFSTROPINGSMOTIEF IN DIE POESIE VAN

ELISABETH EYBERS

deur

Susan Marié Gouws (née Van Coller)

Voorgelê ter gedeeltelike voldoening aan die vereistes

vir die graad

MAGISTER ARTIUM

(Afrikaans-Nederlands)

in die Fakulteit LETTERE EN WYSBEGEERTE

POTCHEFSTROOMSE UNIVERSITEIT VIR CHRISTELIKE HOËR ONDERWYS

STUDIELEIER: Mnr. L.S. Venter

VAN DER BIJLPARK

1979

WOORD VOORAF

Dit is vir my 'n voorreg om dank te betuig aan prof. T.T. Cloete en prof. P.D. van der Walt onder wie se besielende onderrig ek my studies kon voortsit.

Ek is veel dank en erkentlikheid verskuldig aan my leier, mmr. L.S. Venter, vir sy besondere leiding, aansporing en hulpvaardigheid.

My dank aan my ouers vir hulle liefdevolle ondersteuning en aanmoediging gedurende al my studiejare.

Aan my man en kinders, vir hulle liefdevolle onderskraging en aanmoediging, my opregte dank. Graag dra ek hierdie werk aan hulle op.

My diepere dank en erkentlikheid aan my Skepper vir sy oneindige genade.

S.M. Gouws

VANDERBIJLPARK

20 Desember 1979

INHOUDSOPGAWE

INLEIDING

HOOFSTUK 1

1.1	Terminologiese opmerkinge	1
1.1.1	Definisies van die term "motief"	1
1.1.2	Motief as herhalings- en patroonbegrip	3
1.1.3	Motief as 'n gegewe binne en/of buite die enkelgedig?	7
1.1.4	Samevatting	11
1.2	Die onderlinge samehang tussen gedigte vs. gedigoutonomie ..	11
1.3	Die werkwyse van die motiefondersoeker	23

HOOFSTUK 2

2.1	Inleidend: algemene literêre beskouings oor Elisabeth Eybers se poësie	28
2.2	Die term "afstroping"	33
2.3	Afstroping as motief	37

HOOFSTUK 3

BELYDENIS IN DIE SKEMERING

3.1	Inleiding	39
3.2	Afstroping: 'n versoek aan die lewe	39
3.3	Afstroping: die soeke na die eie kern	43
3.4	Afstropingsbegrippe met 'n hoë frekwensie	48
3.5	Slot	50

HOOFSTUK 4

DIE STIL AVONTUUR EN DIE VROU EN ANDER VERSE

4.1	Inleiding: Die stil avontuur	52
4.1.1	Vervulling t.o.v. die afstropingsmotief	52
4.1.2	Vervulling/vervuldheid	54
4.1.3	Die vervullingsgedagte in verskeie gedigte, ook geïroniseer	56
4.1.4	Gemis: 'n voorwaarde vir vervulling	62
4.2	Inleiding: Die vrou en ander verse	65
4.2.1	"bloed en worsteling": 'n voorwaarde vir vervulling	65
4.2.2	Slot	71

HOOFSTUK 5

DIE ANDER DORS EN TUSSENSANG

5.1	Inleiding: Die ander dors	74
5.1.1	Van afstroping tot suiwering	75
5.1.2	Afstroping: verdere voorwaardes	87
5.1.3	Slot	95
5.2	Tussensang. Afstroping: 'n verposing by 'n gegewe	98

HOOFSTUK 6

DIE HELDER HALFJAAR

6.1	Inleiding	101
6.2	Afstroping: 'n kulminasie	102
6.3	Slot	111

HOOFSTUK 7

NEERSLAG

7.1	Inleiding	113
7.2	Afstroping: 'n nuwe konsekwensie	113
7.3	Job: 'n wegneemgedig	114
7.4	Afstroping: in die verhouding met 'n ander	116
7.5	Slot	117

HOOFSTUK 8

BALANS

8.1	Inleiding	118
8.2	Afstroping: die resultaat	118
8.3	Slot	124

HOOFSTUK 9

ONDERDAK

9.1	Inleiding	125
9.2	Afstroping: 'n teenpool?	127
9.3	Ironie as stropingsmiddel	132
9.4	Slot	134

HOOFSTUK 10

KRUIS OF MUNT

10.1	Inleiding	135
10.2	Afstroping: versoening	136
10.3	Afstroping geïroniseer	141
10.4	Slot	146

HOOFSTUK 11

EINDER

11.1	Inleiding	148
11.2	Afstroping: 'n terugtrekking	149
11.3	Afstroping: geen einde maar 'n begin	151
11.4	Slot	154

HOOFSTUK 12

'N WYER BLIK: AFSTROPING IN NATUUR EN KUNS

12.1	Inleiding	156
12.2	Afstroping in die natuur	156
12.3	Afstroping rondom die kunstenaarskap	164
12.4	Slot	171

HOOFSTUK 13

AFSTROPING T.O.V. DIE VORMLIKE: 'N SAMEVATTING

13.1	Inleiding	172
13.2	Afstroping: woordgebruik, samestellings, herhalings	172
13.3	Afstroping en rym	175
13.4	Afstroping en die parentese	176
13.5	Afstroping en die verletterliking van die woordbetekenis ..	177
13.6	Afstroping en ontkenning	179
13.7	Afstroping en die voorvoegsel ont-	181
13.8	Afstroping en beeldvermoë	182
13.9	Afstroping en die versvorm	183
13.10	Afstroping en die gebruik van die hoofletter	184

13.11 Afstroping en die gebruik van die uitroepteken 184

13.12 Afstroping en die romantiese toonaard 186

13.13 Slot 187

HOOFSTUK 14

SLOTBESKOUING EN GEVOLGTREKKING 189

BIBLIOGRAFIE 191

INLEIDING

Dit is 'n inherente vereiste van 'n motiefondersoek dat dit met 'n groot korpus moet werk, anders kan 'n bepaalde voortgang nie geïllustreer word nie. Die waarde van 'n motiefondersoek lê ook daarin dat dit 'n bepaalde progressie in die werk van die betrokke digter aandui. Met progressie word nie hier 'n reglynige ontwikkeling bedoel nie, maar o.a. verdieping, variëring, kontraswerking, omkering, ens. 'n Motief=ondersoek kan iets laat blyk van patroon en verskeidenheid in 'n skrywer se werk: aan die een kant die patroon in die verskeidenheid en aan die ander kant die verskeidenheid in die patroon.

In hierdie studie kom al elf bundels van Elisabeth Eybers wat tot op hede verskyn het, onder bespreking. Dit maak die omvang van die studie=veld geweldig wyd, maar om die hele gang van die afstropingsmotief te kon bestudeer, was dit nodig dat al die bundels betrek word. Ek het my ook gehou aan die chronologie van die bundels. By sommige digters kan 'n motiefprogressie beter aangedui word juis deur af te wyk van die bundelvolgorde. Die feit dat Elisabeth Eybers se bundels qua titel en motiefweefsel uit die vorige bundels "groei", is genoegsame rede waarom ek nie die chronologie van die bundels deurbreek het nie. In dié ver=band skryf F.I.J. van Rensburg (1971: 120): "Daar is 'n ontwikkelings=gang in haar werk wat 'n mens, agteraf besien, byna logies-noodwendig kan noem, 'n voltrekking fase vir fase, volgens 'n duidelik-waarneembare plan".

Anders as studies waar op 'n enkele bundel of op enkele gedigte toegespits word, is 'n oeuvre in hierdie studie die studieveld. Tog moet daar ook

seleksie toegepas word: sekere gedigte wat vir die motief kerngedigte is, word uitgesonder. Hierdie gedigte bied hulself as't ware aan en is dus nie na willekeur gekies nie. Hierdie kerngedigte word dan enigsins uitvoeriger bespreek. Verskraling word teëgewerk deurdat steeds substansiërend na ander gedigte verwys word. Gedigte wat min of geen steun gee aan die afstropingsmotief nie, word weggelaat. Daar is ook gedigte wat lyk of hulle die hele ontwikkeling stuit of terug laat loop; ook hierdie gedigte is weggelaat, omdat dit die omvang van die studie te wyd sou maak. Tog toon die ondersoek dat 'n groot aantal van die beste gedigte in Elisabeth Eybers se oeuvre ontwikkelingsgewys, variërend, kontrasterend, ens. verband hou met die motief van afstroping. Kwantitatief en kwalitatief het ons na my mening dus hier met 'n substansiële gegewe in haar werk te make.

Die grootste enkele gebrek van 'n motiefondersoek is dat die behandeling van die gedigte nie te uitvoerig kan wees nie. Waar moontlik, het ek wel gepoog om die kerngedigte enigsins breedvoerig te bespreek en dan ook tot 'n evaluasie van die gedig te kom. Dit is ook verder so dat 'n gedig in 'n motiefondersoek net vanuit een hoek bekyk word, wat die uitspraak daaroor beperk. As motiefondersoeker pretendeer ek derhalwe in die behandeling van die gedigte geensins volledigheid nie.

In Hoofstuk 1 gaan ek kortliks in op die begrip "motief" en wys op probleme én waarde verbonde aan 'n motiefondersoek.

Hoofstuk 2 is 'n inleidende hoofstuk oor Elisabeth Eybers se poësie en die begrip "afstroping".

Afstroping kan op vele niveaus werkzaam wees, byvoorbeeld afstroping rondom die religie, afstroping rondom die menslike bestaan, afstroping in die natuur en afstroping rondom die kunstenaarskap. In Elisabeth Eybers se poësie is die religieuse geen belangrike motiefgegewe nie. Dit blyk dat afstroping rondom die menslike eksistensie die rykste ontginningsmoontlikhede het, en daarom handel Hoofstukke 3 tot 11 oor hierdie niveau van afstroping. In hierdie hoofstukke word die ontwikkeling van die afstropingsmotief rondom die mens chronologies deur al haar bundels nagegaan.

In Hoofstuk 12 bespreek ek oorsigtelik twee ander niveaus waar afstroping geld: afstroping in die natuur en afstroping rondom die kunstenaarskap. Dit is slegs 'n wyer blik en geen volledige bespreking nie.

Deurgaans word daar in die bespreking van die gedigte ook gewys op afstroping t.o.v. die vormlike. Dit is egter dikwels net terloopse verwysings waarop daar ter plaatse nie dieper ingegaan word nie. Hoofstuk 13 is 'n samevatting van die vormlike aspekte wat in die voorafgaande hoofstukke ter sprake gekom het.

Hoofstuk 14 is 'n slotbeskouing en gevolgtrekking.